

Sosial Tədqiqatlar Təcrübəsi

Eksperimentlər

Fəslin Xülasəsi

- ▶ Eksperimentlərə münasib mövzular
- ▶ Klassik eksperiment
- ▶ Subyektlərin seçilməsi
- ▶ Eksperimental dizaynda variyasiyalar
- ▶ Eksperimentasiyanın təsviri
- ▶ Alternativ eksperimental tənzimləmələr
- ▶ Eksperimental metodun üstünlükləri və çatışmazlıqları
- ▶ Eksperimentlər və etika
- ▶ Qısa testlər

Eksperimentlər

- ▶ Eksperimentlər aşağıdakıları özündə birləşdirir:
  - ▶ Hərəkət etmək
  - ▶ O hərəkətin nəticələrini müşahidə etmək

Eksperimentlərə münasib mövzular

- ▶ məhdud və yaxşı müəyyən edilmiş anlayış və fikirləri özündə birləşdirən layihələr üçün çox münasibdir.
  - ▶ Fərziyyə yoxlaması
  - ▶ Təsvir etməkdən çox izah etmək üçün uyğundur
  - ▶ kiçik qrup əlaqəsi

Klassik Eksperiment

▶ Əsas Komponentlər

1. Sərbəst və asılı dəyişənlər
2. Yoxlama öncəsi və yoxlama sonrası
3. Eksperimental və Nəzarət qrupları

Klassik Eksperiment

- ▶ Sərbəst və asılı dəyişənlər
  - ▶ Sərbəst – xəbərdar edici (iştirak edir və ya yoxdur), səbəb forması götürür
  - ▶ Asılı – təsir

Klassik Eksperiment

- ▶ Yoxlama öncəsi – subyektlər üzrə asılı dəyişənin ölçülməsi
- ▶ Yoxlama sonrası – subyektlər arasında, onların sərbəst dəyişənin təsirinə məruz qalmasından sonar, asılı dəyişənin ölçülməsi

Klassik Eksperiment

- ▶ Eksperimental qrup – eksperimental təsirin aparılacağı subyektlər qrupu.
- ▶ Nəzarət qrupu – heç bir eksperimental təsir aparılmayacağı və bütün digər istiqamətlərdə eksperimental qrupa bənzəyən bir subyektlər qrupu

Eksperimental qrup

Asılı dəyişəni ölçür

Eksperimental təsiri idarə edir

Asılı dəyişəni yenidən ölçür

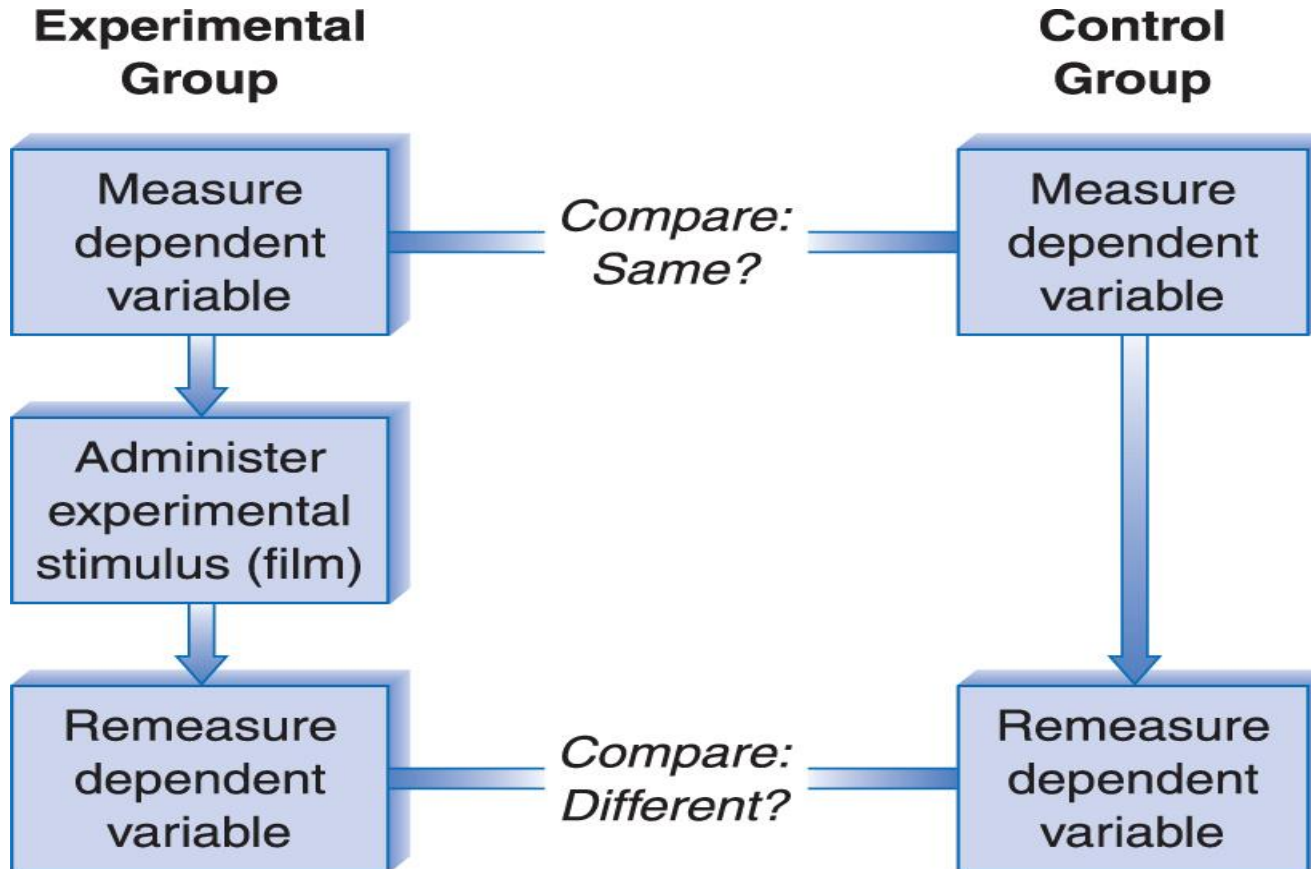
Müqayisə et: Eynidir?

Müqayisə et: Fərqlidir?

Nəzarət qrupu

Asılı dəyişəni ölçür

Asılı dəyişəni yenidən ölçür

©2010 Cengage Learning

- ▶ “İkiqat kor” eksperiment – elə bir eksperimental dizayndır ki, burada nə subyektlər, nə də eksperimenti aparanlar hansı qrupun eksperimental, hansının nəzarət qrupu olmasını bilmirlər.

Subyektərin seçilməsi

- ▶ Kolleç tələbələrinin rolu

- ▶ Ümumiləşdirilə bilmə?

Subyektərin seçilməsi

- ▶ Ehtima Seçmə
- ▶ Təsadüfiləşdirmə – eksperimental subyektlərin eksperimental və nəzarət qruplarına təyin edilməsi texnikası.
- ▶ Uyğunlaşdırma – subyektlərin cütlərinin bir və ya daha çox dəyişən üzrə uyğunlaşdırılması prosedurudur və cütün bir üzvü eksperimental, digəri isə nəzarət qrupuna təyin olunur.

	Kişi		Qadın	
	Qara dərili	Ağ dərili	Qara dərili	Ağ dərili
30 yaşdan aşağı	8	12	10	16
30-50 yaş arası	18	30	14	28
50 yaşdan yuxarı	12	20	12	22

Eksperimental qrup

Nəzarət qrupu

6

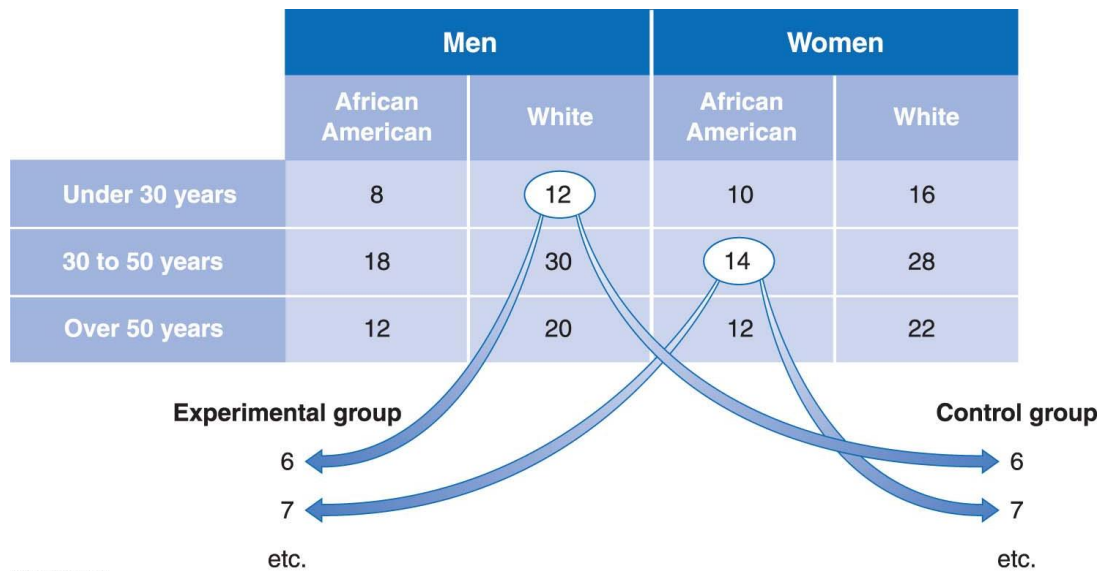
6

7

7

Və s.

Və s.

Eksperimental dizaynda variyasiyalar

- ▶ Eksperimental tədqiqat dizaynları
  - ▶ bir-vuruşlu nümunə araşdırması – vahid bir subyektlər qrupu eksperimental təsiri izləməklə asılı dəyişənlə ölçülür.
  - ▶ bir-grup testdən əvvəl və testdən sonra dizaynı – eksperimental qrup üçün testdən əvvəl əlavə edilir, ancaq nəzarət qrupu kənarında qalır.
  - ▶ Statik qrup müqayisəsi – eksperimental və nəzarət qruplarını əhatə etsə də, testdən əvvəli əhatə etmir.

bir-vuruşlu nümunə araşdırması

Məşq edən adamı arıqlayacağı müşahidə edilir

Vaxt 1

Vaxt 2

Vaxt 3

Müqayisə

arıq olmasını göstərən bəzi intuitive standartlar

bir-qrup testdən əvvəl və testdən sonra dizaynı

Məşq edən, kök adamın daha sonra arıqlayacağı müşahidə edilir

Vaxt 1

Vaxt 2

Vaxt 3

Müqayisə

Statik qrup müqayisəsi

Məşq edən adamın arıqlayacağı müşahidə edilir

Eyni zamanda məşq etməyən adamın kökələcəyi

müşahidə müşahidə edilir

Vaxt 1

Vaxt 2

Vaxt 3

Müqayisə

One-Shot Case Study

A man who exercises is observed to be in trim shape.

Time 1

Time 2

Time 3

Comparison

Some intuitive standard of what constitutes a trim shape

One-Group Pretest-Posttest Design

An overweight man who exercises is later observed to be in trim shape.

Time 1

Time 2

Time 3

Comparison

Static-Group Comparison

A man who exercises is observed to be in trim shape while one who doesn't is observed to be overweight.

Time 1

Time 2

Time 3

Comparison

- ▶ Eksperimental Tədqiqatda etibarlılıq məsələləri
  - ▶ Daxili etibarlılıq – eksperimental nəticələrdən götürülmüş yekunların eksperimentin özündə olanları dəqiq əks etdirə bilməməsi ehtimalı.
    - ▶ Mənbələr: tarix, püxtələşmə, sınaq, alətlər, statistic reqressiya, seçim qərəzi, eksperimental ölüm, səbəbkar vaxt nizamı, davranışların imitasiyası, kompensasiya, kompensasiya rəqabəti, mənəvi dəyərsizləşdirmə
  - ▶ Xarici etibarlılıq – eksperimental nəticələrdən götürülmüş yekunların “real” dünya üçün ümumiləşdirilə bilməmə ehtimalı

Testdən əvvəl

Təsir

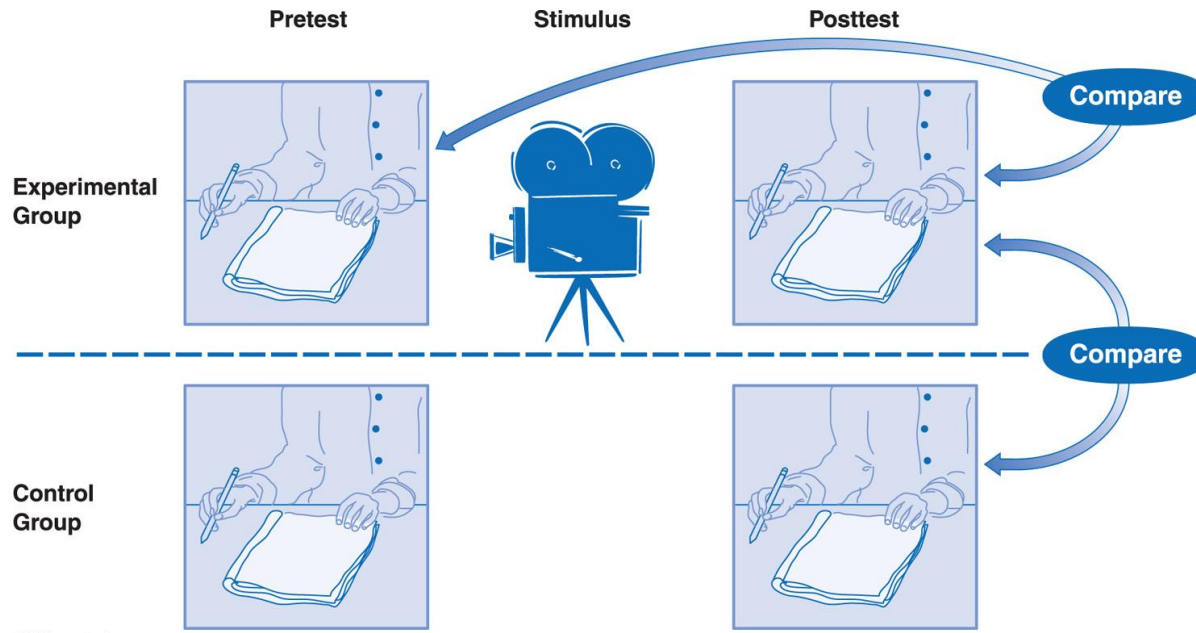
Testdən sonra

Eksperimental qrup

Nəzarət qrupu

Müqayisə

Müqayisə

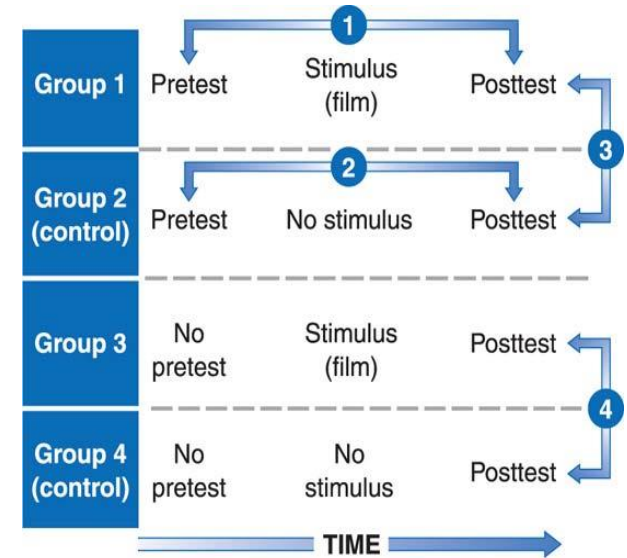
©2010 Cengage Learning

Qrup 1	testdən əvvəl	1 təsir (film)	testdən sonra	3
Qrup 2	testdən əvvəl	2 təsir yoxdur	testdən sonra	3
Qrup 3	testdən əvvəl yoxdur	təsir (film)	testdən sonra	4
Qrup 4	testdən əvvəl yoxdur	təsir yoxdur vaxt	testdən sonra	4

Gözlənilən tapıntılar

- 1 – Qrup 1-də testdən sonrakı şübhə testdən əvvəlki şübhədən az olmalıdır
- 2 – Qrup 2-də şübhə testdən əvvəl və sonra eyni olmalıdır
- 3 – Qrup 3-də testdən sonra Qrup 2-dəki testdən sonra olandan daha az şübhə göstərməlidir
- 4 – Qrup 3 testdən sonra Qrup 4-dəki testdən sonra olandan daha az şübhə göstərməlidir

Expected Findings

- 1 In Group 1, posttest prejudice should be less than pretest prejudice.
- 2 In Group 2, prejudice should be the same in the pretest and the posttest.
- 3 The Group 1 posttest should show less prejudice than the Group 2 posttest does.
- 4 The Group 3 posttest should show less prejudice than the Group 4 posttest does.

©2010 Cengage Learning

Alternativ Eksperimental Tənzimləmələr

- ▶ İnternetə əsaslanan eksperimentlər
- ▶ “Təbii” Eksperimentlər

Eksperimental metodun üstünlükləri və çatışmazlıqları

- ▶ Eksperimental metodun üstünlükləri
  - ▶ Zaman keçdikcə eksperimental dəyişənlərin təsirinin izolə edilməsi.
  - ▶ Təkrarlama
- ▶ Eksperimental metodun çatışmazlıqları
  - ▶ Laborator tənzimləmələrin süniliyi

Qisa Test Suallari

Fəsil 8 Testlər

---

1. Ən sadə eksperimental dizaynda, subyektlər _____ dəyişən üzərində _____ dəyişənin təsiri ölçülür.
- A. testdən əvvəl; testdən sonra
  - B. testdən sonra; testdən əvvəl
  - C. sərbəst; asılı
  - D. asılı; sərbəst

Fəsil 8 Testlər

Cavab: D.

Ən sadə eksperimental dizaynda, subyektlər asılı dəyişən üzərində sərbəst dəyişənə təsiri ölçülür

Fəsil 8 Testlər

---

2. _____ qrupları eksperimental təsirin idarə edildiyi subyektlər qrupudur.

- A. Nəzarət
- B. Eksperimental
- C. Məqsədli
- D. Testdən əvvəl

Fəsil 8 Testlər

Cavab: B.

Eksperimental qruplar eksperimental təsirin idarə edildiyi subyektlər qrupudur.

Fəsil 8 Testlər

---

3. _____ eksperimental subyektlərin eksperimental və nəzarət qruplarına təsadüfən təyin edilməsi texnikasıdır.

- A. Qeyri-ehtimal təhlil
- B. Uyğunlaşdırma
- C. Təsadüfiləşdirmə
- D. Nəzarət

Fəsil 8 Testlər

Cavab: C.

Təsadüfiləşdirmə eksperimental subyektlərin eksperimental və nəzarət qruplarına təsadüfən təyin edilməsi texnikasıdır.

Fəsil 8 Testlər

---

4. Eksperimentlər xüsusilə ___ cəlb edən tədqiqat layihələri üçün yaxşı uyğunlaşdırılıb.

- A. Məhdud anlayışlar
- B. Yaxşı müəyyən edilmiş anlayışlar
- C. Fərziyyənin yoxlanması
- D. yuxarıdakıların hamısı

Fəsil 8 Testlər

Cavab: D.

Eksperimentlər xüsusilə məhdud anlayışlar, yaxşı müəyyən edilmiş anlayışlar və fərziyyənin yoxlanmasını cəlb edən tədqiqat layihələri üçün yaxşı uyğunlaşdırılıb.

Fəsil 8 Testlər

---

5. _____ eksperimental nəticələrdən götürülmüş yekunların eksperimentin özündə olanları dəqiq əks etdirə bilməməsi ehtimalıdır.

- A. İstisna
- B. Daxili etibarlılıq
- C. Xarici etibarlılıq
- D. Təmsilçilik

Fəsil 8 Testlər

Cavab: B.

Daxili etibarlılıq eksperimental nəticələrdən götürülmüş yekunların eksperimentin özündə olanları dəqiq əks etdirə bilməməsi ehtimalıdır.

Fəsil 8 Testlər

---

6. Aşağıdakılardan hansı nəzarət edilən eksperimentin əsas üstünlüyüdür?

- A. Az vaxt tələb edirlər
- B. Az pul tələb edirlər
- C. Sünidirlər
- D. Eksperimental dəyişənləri izolə edirlər.

Fəsil 8 Testlər

Cavab: D.

Eksperimental dəyişənləri izolə edilməsi nəzarət edilən eksperimentin əsas üstünlüyüdür.

